

საერთო ეკონომიკური ინტერესების და ბიზნესპოტენციალის როლი კონფლიქტების მოგვარების საქმეში

ჯემალ გახოკიძე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
სენატის სპიკერი, სრული პროფესორი,
სამართლისა და პოლიტიკის დოქტორი

რეზიუმე

თავისთავად კონფლიქტი, საერთო ეკონომიკური ინტერესები და ბიზნესი თითქმის ერთმანეთს გამორიცხავენ, მაგრამ როგორც მსოფლიო ისტორია და ცალკეული პრეცედენტები მოწმობენ, ისინი არამც თუ გამორიცხავენ ერთმანეთს, არამედ პირიქით მათ ერთმანეთთან უამრავი ურთიერთგანმარობებულობა აკავშირებთ.

ამის კარგი მაგალითი მოგვცა ე.წ. ერგნეთის ბაზრობამ 1995-2002 წლებში, რომელიც ცხინვალსა და საქართველის შორის არსებული პრობლემის გადაჭრის სხვა მშვიდობიან საშუალებებს შორის ყველაზე რეალური და მნიშვნელოვანი იყო.

ანალოგიური მდგომარეობა იყო შექმნილი სამეგრელოსა და აფხაზეთის შორის.

ფაქტობრივად, ნებით თუ უნებლიედ საფუძველი ეყრებოდა საქართველოსა და განდგომილ რეგიონებს შორის ერთიანი ეკონომიკური სივრცის აღდგენას, ბიზნესინტერესებისა და პოლიტიკურ ნებათა დაახლოებას, ურთიერთხელსაყრელი სამართლებრივი რეჟიმის შემუშავებას, რაც საბოლოო ჯამში კონფლიქტების მოგვარებისთვის „კარგ ამინდს“ ქმნიდა.

გაყინული კონფლიქტების გაყინული გაურკვეველობა აფხაზეთთან და ოსეთთან მიმართებაში არ შეიძლება დიდხანს გაგრძელდეს უახლოეს და ახლო თუ არა, გრძელვადიან პერსპექტივაში კომერციული ურთიერთობები, საერთო ეკონომიკური ინტერესები აუცილებლად დაიწყებს ამოქმედებას, რაც თანდათან ბიზნეს ურთიერთობებში გადართმობს.

ჩვენ ყველაფერი უნდა გავაკეთოთ იმისთვის, რომ აფხაზეთისთვის და ოსებისთვის მეორე ფანჯარა გავხსნათ, რომელიც მათ ეკონომიკური განვითარებისა და დაცულობის მეტ პერსპექტივის განცდას ჩაუსახავს, ვიდრე ჩრდილოეთით გაჭრილი ფანჯარა.

სავსებით შესაძლებელია ყოფილ მეზობლებს შორის კომერციულ ურთიერთობებთან ერთად კვლავ დადგეს დღის წესრიგში, როგორც სარკინიგზო ხაზის აღდგენა სოჭი-სოხუმი-თბილისი-ბაქო-ერევანის მიმართულებით, ისე ნოვოროსისკიდან აფხაზეთის გავლით საექსპორტო ნავთობსადენის მშენებლობა ბაქო-თბილისი-ჯეიჰანის ნავთობსადენთან მიერთების მიზნით.

მითუმეტეს მსგავსი პრეცედენტი უკვე გვაქვს ლარსის საბაჟო გამშვები პუნქტის ამოქმედებასთან დაკავშირებით რუსეთ-საქართველოს შორის, რომლითაც ყველაზე მეტ სარგებელს სომხეთი ნახულობს.

სწორედ ამ დროისთვის უნდა ვიყოთ მზად სამოქმედო პროგრამით. სამოქმედო პროგრამის პოლიტიკა და სტრატეგია მეორე მხარესთან (მხარეებთან) მიმართებაში არ უნდა იყოს არც შეტევითი და არც დაცვითი, არამედ კონსტრუქციული, რაც იმას ნიშნავს, რომ მიზანი უნდა იყოს ურთიერთშორის ნდობის აღდგენა და თანდათანობით სიტუაციის ორივე მხარისათვის მისაღებ და სასარგებლოდ განვითარება.

Summary

The conflict, common economic interests and business seems to exclude each other, but as the world's history and some cases precedents testify, they connect many mutual conditions.

Ergnet market gave a good example (1995-2002), which was the most important and real way to solve the problem between Georgia and Tskhinvali peacefully.

Similar situation was between Samegrelo and Abkhazia.

In fact, voluntarily or involuntarily, between Georgia and its separatist regions, were creating a basis for restoration of a common economic space, approximation of business interests and political wishes, development of mutually beneficial legal regime, which ultimately, created „good weather“ for the conflicts resolve.

Frozen uncertainty of frozen conflicts (Abkhazia and South Ossetia) can not be extended a long time. Commercial relations, common economic interests will start activation soon or in the long term, which gradually will grow into a business relationship.

We must do everything to open second window for Abkhazians and Ossetians, which will give them greater sense of perspective of economic development and security, then cut a window in the north.

It is quite possible, that commercial relations will restore between former neighbors, as the restoration of the railway line the direction of Sochi - Sukhumi - Tbilisi - Baku – Yerevan.

We already have a similar precedent, such as Lars custom-house between Russia – Georgia, but in this situation most of all Armenia profits.

At this time, we must be ready for an action program. Policy and strategy of action program for the another side should not be neither offensive nor defensive, but constructive, which means, that the aim should be to restore confidence and to develop situation useful gradually.

* * * * *

თავისთავად კონფლიქტისა და ბიზნესის მიმართება, მათ შორის საერთო ეკონომიკური ინტერესები, ერთი შეხედვით, სავსებით შეუთავსებელ მოვლენებად ასოცირდება. მაგრამ, როგორც განვითარებული ქვეყნების ისტორია მოწმობს, მათ შორის, მართლაც არის ურთიერთგანმარობებელი ლოგიკური კავშირი. დასავლეთ ევროპაში, ჯერ კიდევ

XVII საუკუნიდან იკვლევდნენ ხალხთა ურთიერთობებში კომერციის პოზიტიურ ფუნქციას. „კომერციის ბუნება“ და საქმიანი ვაჭრობის გონივრულობა მიიჩნეოდა ქვეყნებსა და ხალხთა შორის მშვიდობიანობის ფაქტორად. თვით საქონლის გაცვლის პრაქტიკა ხელს უწყობდა ცალკეული ინდივიდების, ერების, ქვეყნების დაახლოებასა და კონფლიქტების შემცირებას. ამ კონტექსტის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ კომერცია არა მარტო მშვიდობიანობის, არამედ ცილივიზატორულ ფუნქციასაც ასრულებს. ჟან ბოდენი მიიჩნევდა, რომ გაცვლის თავისუფლება და ხალხთა მეგობრობა ურთიერთგანუყოფელი ფენომენია. და, მართლაც, თუ ერთ ხალხს სურს იყიდოს, ხოლო მეორე ხალხს სურს გაყიდოს, მაშინ კომერციის რეალური შედეგი ხალხთა მეგობრობა და მშვიდობა არის.

ამ თეორიული პასაჟის მიზანია მივუახლოვდეთ ჩვენ განვლილ ქმედებათა ზოგად ანალიზს. პირდაპირ შეიძლება ვთქვათ, რომ გაყინული კონფლიქტების დროს ერგნეთის ბაზარი, გარკვეულწილად, წარმოადგენდა მშვიდობიანობის ანკლავს. პრაგმატული, რეალ-პოლიტიკაც უთუოდ მოითხოვდა ამ ანკლავის გაფართოებისათვის ხელშეწყობას, ყოველ შემთხვევაში მისი თვითდინების შეუფერხებლობას. შესაძლოა გადაჭარბებაში ჩამეთვალოს, მაგრამ მგონია, რომ ცხინვალსა და საქართველოს შორის არსებული პრობლემის გადაჭრის სხვა მშვიდობიან საშუალებათაგან „ერგნეთი“ ყველაზე მნიშვნელოვანი იყო, ისე, როგორც გალსა და ზუგდიდს შორის შექმნილი კომერციული ურთიერთობა.

ამასთან პრობლემა მოითხოვდა პოლიტიკურ ანალიზთან ერთად სერიოზულ, კომპლექსურ, სამართლებრივ ანალიზს. მათ შორის, კრიმინოლოგიური თვალსაზრისითაც. სანამ ამ მეთოდით პრობლემის ანალიზს შევუდგებოდეთ, საინტერესო იქნება ე.წ. ერგნეთის ბაზრობის პრეისტორიასაც შევხვით.

2001 წლის სექტემბერში მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება ეროვნული უშიშროების საბჭოს სხდომაზე გვემსჯელა ერგნეთის ბაზრობის თაობაზე და მასთან პირდაპირ დაკავშირებულ სამრეწველო კონტრაბანდის (და არა მარტო სამრეწველო კონტრაბანდის) პრობლემებზე. კერძოდ: რა პოლიტიკურ, სამართლებრივ და ეკონომიკურ მოვლენასთან გვეკონდა საქმე, შესაძლებელი იყო თუ არა გარკვეულ კონტროლს დაქვემდებარებოდა იქ განვითარებული, ერთი მხრივ, მეტად საშიში მოვლენები და, მეორე მხრივ, ქართველებისა და ოსების ერთობლივი, კონფლიქტის მოგვარებასთან დაკავშირებული კავშირების, სრულიად ახალი ფორმით წარმოჩენილი „ბიზნეს-ურთიერთობები“.

თუ პრობლემის სისხლის სამართლებრივ მხარეს შევხებით, ერგნეთის ბაზრობაზე საქონლის ყიდვა-გაყიდვა არ შეიძლება ჩათვლილიყო კონტრაბანდად. ეს იმიტომ, რომ საქონლის ყიდვა-გაყიდვა საქართველოს ტერიტორიის შუაგულში ხდებოდა და რა ვითარებაში შემოვიდა საქართველოს ტერიტორიაზე,

პრაქტიკულად, შეუძლებელი იყო დადგენა, კერძოდ: კანონიერად თუ უკანონოდ, როდის, ვის მიერ, რაც მთავარია გადახდილი იყო თუ არა საბაჟო გადასახადები და დაცული საბაჟო პროცედურები და ა.შ. ასეთ ვითარებაში როგორც სისხლის სამართლის დანაშაულის, ისე მისი ჩამდენი პირების დადგენის შესაძლებლობა არ არსებობდა. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის 214-ე მუხლის თანახმად, საბაჟო წესების დარღვევად (სისხლის სამართლის კოდექსის ძველი რედაქციით კონტრაბანდად) ითვლება საქართველოს საბაჟო საზღვარზე დიდი ოდენობით მოძრავი ნივთების გადატანა ან გადმოტანა, ჩადენილი საბაჟო კონტროლის გვერდის ავლით ან მისგან მალულად, დოკუმენტის ან საბაჟო იდენტიფიკაციის საშუალების გამოყენებით, დეკლარაციაში ყალბი მონაცემების შეტანით. ნორმის დისპოზიციიდან გამომდინარე, თვალნათლივ ჩანს, რომ საქართველოს სსკ 214-ე მუხლით გათვალისწინებული დანაშაულის ნიშნების დადგენა ე.წ. ერგნეთის ბაზართან დაკავშირებით შექმნილი რეალური გარემოებების გათვალისწინებით შეუძლებელი იყო და აქედან გამომდინარე, აღძრულ სისხლის სამართლის საქმეებს არავითარი სასამართლო პერსპექტივა არ ექნებოდა. რაც შეეხება პრობლემის პოლიტიკურ მხარეს, მდგომარეობა ფაქტიურად სამართალდამცავი ორგანოებისაგან ვერ ან არ ექვემდებარებოდა კონტროლს და ამას როგორც ობიექტური, ისე სუბიექტური (ხშირ შემთხვევაში ანგარებითი) მიზეზები ახლდა. მოვლენას კრიმინოლოგიური კუთხით თუ გავაანალიზებთ, აშკარად იყო საშიშროება ჩამოყალიბებულიყო მაფიოზური კლანები და დაწყებულიყო სამოქალაქო ბრუნვიდან ამოღებული საქონლით ვაჭრობა (იარაღი, ნარკოტიკი) და ამის პირველი ნიშნები უკვე მაშინვე გამოჩნდა.

ერთი სიტყვით შექმნილი ვითარება აშკარად და პირდაპირ ემუქრებოდა საქართველოს ეკონომიკურ უსაფრთხოებას, მით უმეტეს ქვეყანაში იმ დროს შექმნილი ეკონომიკური მდგომარეობის გათვალისწინებით შეიძლება ითქვას, რომ ვცხოვრობდით სახელმწიფო ბიუჯეტის ქრონული დეფიციტის და საგადასახადო-საბაჟო პოლიტიკის პარალიზის პირობებში.

მაშინ ხელისუფლების მხრიდან გამოითქვა მოსაზრება, რომ იქნებ სჯობდეს ერგნეთის ბაზრობაზე დავანესოთ მაქსიმალური კონტროლი, რათა იგი კრიმინალებს არ ჩაეგდოთ ხელში. თუ არადა, გარდა წმინდა ფინანსური მოგებისა, კრიმინალებს შესაძლებლობა მიეცემოდა პირადი ინტერესების მიხედვით ემართათ ქართველებისა და ოსების ურთიერთობები.

გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ერგნეთის ბაზრობა, მისი ნეგატიური მხარეების მიუხედავად, ქართველი და ოსი ხალხის ურთიერთობების დათბობის ბუნებრივ ზონადაც ჩამოყალიბდა. აშკარად შეიმჩნეოდა, რომ არაფორმალურ სავაჭრო-ეკონომიკურ ზონას სოციალურ-ეკონომიკურთან ერთად, პოლიტიკური ფუნქციის დატვირთვაც ჰქონდა. ჩვენი შეხედულებით, ერგნეთის ბაზრობაზე არსე-

ბული ქაოსი საქართველოს ხელისუფლების ინტერესებს დაქვემდებარებულ მართვად პროცესად უნდა გადაქცეულიყო. სამართლიანობა მოითხოვს და უნდა აღინიშნოს, რომ ეს ყველაფერი, პრინციპში, ეწინააღმდეგებოდა ქვეყანაში მოქმედ კანონმდებლობას. უფრო სწორად სახეზე გვექონდა პოლიტიკისა და კანონის ურთიერთშეჯახება. დამდგარი შედეგის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, ხელისუფლებამ, მაშინ უპირატესობა მაინც მოქმედ კანონმდებლობას მიანიჭა.

იგივე არაფორმალური ურთიერთობები ყალიბდებოდა ზედა სახელისუფლებო ეშელონებს შორისაც. 1998–2001 წლებში საქართველოს პრეზიდენტი, რამდენჯერმე შეხვდა სამხრეთ ოსეთის ე.წ. პრეზიდენტს ჩიბიროვს, მათ შორის ლიკანსა და ჯავაშიც. პარალელურად საქართველოს ხელისუფლების წარმომადგენლები დაუბრკოლებლად ხდებოდნენ ოსეთის ე.წ. მთავრობის წევრებს (ეს ხდებოდა ზოგჯერ ფარულად, ზოგჯერ ნახევრად ფარულად და ზოგჯერ ღიად მედიის თანდასწრებით). კარგად მუშაობდა წლების განმავლობაში ჩამოყალიბებული პირადი კონტაქტებიც. ასეთი კონტაქტები მქონდა ოსეთის მთავრობის თავმჯდომარესთან მ. ჩიგოევთან, რომელიც კონფლიქტამდე მუშაობდა ოსეთის ა/ო მილიციის სამმართველოში საგამოძიებო სამსახურის უფროსად, მე კი ამ სამსახურის უფროსად საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროში და ამ სუბორდინაციით რამდენიმე წელიწადი მოგვიწია ერთად მუშაობა (ის მეტად ზრდილობიანი, ზომიერებით გამორჩეული კაცი იყო, შესანიშნავად ფლობდა ქართულ ენას, დედაც ქართველი ჰყავდა).

ამ ურთიერთობებმა ის შედეგი გამოიღო, რომ შესაძლებელი შეიქმნა ოსეთის დანარჩენ საქართველოსთან ინტეგრაციის რეალური გზების ძიება; განსაკუთრებით, ეკონომიკური ინტეგრაციის მიმართულებით. გადანყდა შემუშავებულიყო ერთობლივი ეკონომიკური პროგრამები, რომელიც მოიცავდა, როგორც ქართულ, ისე ოსურ სოფლებს, ასევე შიდა ქართლის იმ ტერიტორიებს, რომელიც ადმინისტრაციულად ოსეთს ესაზღვრებოდა. საუბარი იყო წყალკანალიზაციის, სარწყავი და ენერგეტიკული სისტემის მოწესრიგების პრობლემებზე; ერთობლივი საშიშ კრიმინალურ დაჯგუფებებთან ბრძოლის ღონისძიებების შემუშავებაზე, საქმიანი ვიზიტების ინტენსივობის გაზრდაზე, განათლების სისტემისათვის ხელის შეწყობაზე, კულტურული კავშირების აღდგენასა და, რა თქმა უნდა, ლტოლვილების დაბრუნებაზე და ოსეთის სამომავლო სტატუსზე.

თითქოს ყველა პირობა შეიქმნა ოსეთის კონფლიქტის თანდათანობით და ეტაპობრივად მოგვარებისათვის. არსებობდა საქართველოს ხელისუფლების პოლიტიკური ნებაც, რჩებოდა შთაბეჭდილება, რომ ასეთივე ნება ოსებსაც ჰქონდათ. საგულისხმოა, რომ არაფორმალურ და მჭიდრო ურთიერთობებს მიესალმებოდა საერთაშორისო ორგანიზაციებიც. მართალია, კონფლიქტი ფორმალურად მაინც კონფლიქტად რჩებოდა, მაგრამ უკვე სახეშეცვლილი,

არა აგრესიული.

ის, რომ ვერ მოხერხდა აღნიშნული ფაქტორის გამოყენებით სამხრეთ ოსეთის დანარჩენ საქართველოსთან ინტეგრირება, მრავალი საშინაო მიზეზით აიხსნება. მათ შორის ყველაზე მეტად ხელი შეგვიშალა კონტრაბანდამ, რომელმაც 1999–2001 წლებში წაღეკა საქართველოს ეკონომიკა. კორუფცია, ბიუჯეტის დეფიციტი, ქვეყნის შიგნით პოლიტიკური დაძაბულობის ხარისხი სულ უფრო ზღუდავდა ჩვენს შესაძლებლობას. ერთობლივ ეკონომიკურ პროგრამებს კი მხოლოდ საერთაშორისო ორგანიზაციების ძალისხმევა არ ჰყოფნიდა. ჩვენმა ბიუჯეტმა ამის გადანყვეტა ვერ შეძლო. თანდათან დაიკარგა პოლიტიკური ენთუზიაზმი, სათანადოდ არ იაქტიურა საერთაშორისო თანამეგობრობამაც. პოლიტიკური შეხლა-შემოხლის მიზეზი ხდებოდა ოსეთის სტატუსის საკითხი და სხვა მსგავსი შიდა პრობლემები. თუმცა რეალპოლიტიკის თვალსაზრისით ოსეთის მოწყობის შესახებ სტატუსის წამოწევა შექმნილი სიტუაციის თვალსაზრისით მთლად გამართლებული არ იყო.

მაგრამ ძირითადი წინააღმდეგობა მაინც ჩრდილოეთიდან მოდიოდა. რუსეთის პრეზიდენტი ელცინი, პოლიტიკური ისტებლიშმენტის სხვა წარმომადგენლები სიტყვით მიესალმებოდნენ ამ დაახლოების პროცესს, მაგრამ საქმით ყველანაირად ეწინააღმდეგებოდნენ. ეს თვალნათლივ გამოჩნდა 2008 წლის აგვისტოს რუსეთ-საქართველო ომის დროს. საქმე ის არის, რომ დაახლოებით 10 წელიწადია რუსეთის თავდაცვის სამინისტროს გენერალური შტაბი და მთავარი სამხედრო დაზვერვის სამსახური უმტკიცებდა რუსეთის უმაღლეს პოლიტიკურ ხელისუფლებას, რომ სამხედრო სტრატეგიული დანიშნულების თვალსაზრისით, ოსეთი გაცილებით მნიშვნელოვანია, ვიდრე აფხაზეთი.

ხელისუფლებისათვის ამის დამტკიცება მათ შეძლეს კიდეც 2008 წლის აგვისტოს ომის დროს. უმოკლეს დროში, უმოკლესი გზით გორის დაკავება. საქართველოს აღმოსავლეთი და დასავლეთი ნაწილის გახლეჩა, ყველა შემაერთებული არტერიის მწყობრიდან გამოყვანა გამოიწვია. ზუსტად და სკრუპულოზურად იყო გათვლილი ისიც, რომ გორიდან ერთი საათი იყო საჭირო თბილისამდის.

აფხაზეთიდან კი ასეთივე ოპერაციის განხორციელებას ართულებდა ის, რომ დიდი მოცულობის სამხედრო ტექნიკის თბილისამდე გადაადგილებისათვის საჭირო დრო ჩაშლიდა ყველა მათ გეგმას (ამ შემთხვევაში ვგულისხმობ საქართველოს შეიარაღებულ ძალებთან შეტაკების გარდუვალობას და საერთაშორისო თანამეგობრობის მხრიდან დროულ პოლიტიკურ რეაგირებას).

რა თქმა უნდა, ოსეთთან კონფლიქტის არარსებობის შემთხვევაში, ერგნეთის ბაზრობა დასახური და გასაუქმებელი იყო. იგი, მართლაც, კრიმინალურ ბურუსში იყო გახვეული და კორუფციის ბუდედ ყალიბდებოდა. ზემოთაც აღვნიშნე, რომ იქ არსებული ქაოსი ჩვენს მხრიდან მაქსიმალურად გამოსაყენებ-

ლი და მართვადი უნდა ყოფილიყო, წმინდა პროფესიული თვალსაზრისითაც. რა მაქვს მხედველობაში: ბაზრობაზე ყიდვა-გაყიდვის, სხვადასხვა გარიგების მონაწილეების ნაწილი ოსეთის კონფლიქტის უშუალო მონაწილეები იყვნენ ორივე მხრიდან. ვის არ ნახავდით იქ, ქართველს, ოსს, სომეხს, აზერბაიჯანელს, ჩეჩენს, ლეკს, ინგუშს, ქალაქელს, სოფელს, კრიმინალს, ბიზნესმენს, წვრილმოვაჭრეს, პედაგოგს, ექიმს, მოხუცს, ახალგაზრდას, ბავშვებიც კი იყვნენ ამ საქმით დაკავებული. ეს ვითარება რომ არ ყოფილიყო, უნდა ენატრა ქართველ სპეცსამსახურებს და შინაგან საქმეთა სამინისტროს შესაბამის სტრუქტურებს. ასეთი ხელსაყრელი ბუნებრივი გარემოს შექმნას სპეცსამსახურები „მონაპოვარს“ უწოდებენ.

გაჩნდა რეალური, ბუნებრივი საშუალება გვემუშავა ისეთ გავლენიან ადამიანებთან (კარგი გაგებით), რომლებიც, თავის მხრივ, ოს ხალხს და არა მარტო მათ, დაანახებდა ქართველებისა და ოსების ერთად ცხოვრების, ელემენტარული ფიზიკური არსებობისათვის საჭირო აუცილებლობას. დაარწმუნებდა მათ შერიგების, ურთიერთპატიების, საქმის ერთად კეთების, გადახვეწილი ადამიანების თავიანთ სახლებში დაბრუნების, დანგრეული და გაპარტახებული სოფლებისა და ქალაქების ერთად აშენების აუცილებლობაში და ასეთი ადამიანები მრავლად „მოიპოვებოდა“ ერგნეთის ბაზრობაზე. ასეთი მიზნების განსახორციელებლად ცოცხალ ადამიანს ვე-

რაფერი ვერ შეცვლის, ნამდვილად ვერ გასწევს მათ მაგივრობას თანამედროვე, უნიკალური, მილიონებად ღირებული სპეციალური ტექნიკა. მხოლოდ ადამიანებს, მათ ურთიერთობებს შეუძლიათ გაუწიონ ფასდაუდებელი სამსახური კონფლიქტების მოგვარების საქმეს. როგორ, რა ფორმების, მეთოდებისა და საშუალებების გამოყენებით, რა ვითარებაში, როდის და სად? ეს უკვე პროფესიონალების მოსაფიქრებელი და გასაკეთებელი საქმე იყო, რომელსაც უდიდესი ძალისხმევა, შრომა, გამოცდილება, თავდადება, რისკი და პატრიოტიზმი სჭირდებოდა. სამწუხაროდ, ეს შანსი მაშინ ხელიდან გავუშვით.

„ვარდების ხელისუფლებამ“ კი ერგნეთის ბაზრობასთან და საერთოდ კონფლიქტების მოგვარებასთან მიმართებაში აირჩია რადიკალიზმი და რით დამთავრდა ყველაფერი ეს კარგადაა ცნობილი. მოკლედ მინდა შევეხო სამეგრელოსა და აფხაზეთს შორის განვითარებულ იმ დროის მოვლენებს. აქაც ერგნეთის ანალოგიურად კომერციული ურთიერთობები ქაოტურად დაიწყო და თანდათან მასშტაბური სახე მიიღო თხილის, მანდარინის, ჯართის და სხვა ბიზნესის სახით. გადაუჭარბებლად შეიძლება ითქვას, რომ ეს ურთიერთობები ორივე მხარეში მცხოვრებ ბევრი ადამიანისათვის შემოსავლისა და ოჯახის გადარჩენის საშუალებად იქცა. თუმცა, მაშინ ვერც ეს გარემოებები ვერ გამოვიყენეთ კონფლიქტის მოგვარების ინსტრუმენტად.